

İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması

Samet Çiçek¹, Nadire Emel Akhan²

Özet: Bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının iyi vatandaşlık algılarını tespit etmek için ölçme aracı geliştirmektir. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın amacına yönelik alan yazındaki örnekler incelenmiş ve ölçek geliştirme aşamaları gerçekleştirilerek 65 maddelik 5'li likert tipinde bir ölçek hazırlanmıştır. Hazırlanan ölçek 2017-2018 eğitim öğretim bahar döneminde Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 670 öğretmen adayına uygulanmıştır. Ölçeğin geçerliğini belirlemek üzere; uygulamadan elde edilen veriler üzerinden uç değerler temizlendikten sonra 410 veri seti ile Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanarak 33 maddelik, 5 boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Ölçekten elde edilen boyutlar alan yazından ve uzman görüşlerinden yararlanılarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin güvenirliliğini belirlemek üzere ölçeğin tamamına ilişkin iç tutarlılık düzeyi hesaplanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .89 olarak belirlenmiştir. Ölçek geliştirildikten sonra Doğrulayıcı Faktör Analizi için 337 öğretmen adayından veri toplanmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda ise; İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin maddelerinin yeterli düzeyde uyumu gösterdikleri, AFA ile keşfedilen yapının doğrulandığı sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak öğretmen adaylarının iyi vatandaşlık algı düzeylerini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek elde edilmiştir, demek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, İyi Vatandaş, Vatandaşlık, Algı, Ölçek Geliştirme

Geliş Tarihi: 27.02.2019 – **Kabul Tarihi:** 29.06.2020 – **Yayın Tarihi:** 29.09.2020

DOI: 10.29329/mjer.2020.272.16

Validation and Reliability Study on the Good Citizenship Perception Scale

Abstract: This research aims to develop a measurement tool in order to determine the pre-service teachers' perceptions of a good citizen. In this study, survey or observational was used. The sample documents in the relevant body of literature were reviewed and after having completed the scale development phases, a five-pointed Likert-type scale with 65 answer options were prepared. The developed scale was administered to 670 pre-service teachers studying at Akdeniz University Faculty of Education in the academic year of 2017-2018. In order to identify the validity of the scale, a 5-dimension structure that scores on 33-item measure was obtained by applying Exploratory Factor Analysis (EFA) and Confirmatory Factor Analysis (CFA) to the data collected through implementation. The dimensions obtained from the scale were named by taking the relevant literature and expert opinions into account. Internal consistency reliability level was estimated for the identification of the entire scale's reliability. The Cronbach's Alpha internal consistency coefficient of the scale was determined to be .89. As for the result of the Confirmatory Factor Analysis, it was concluded that Good Citizenship Perception Scale items showed adequate level of fit and that the structure explored through EFA was confirmed. As a result, it would be possible to conclude that a valid and reliable scale was developed for determining the perception levels of the pre-service teachers on good citizenship.

¹ Samet Çiçek, Social Studies Education, Akdeniz University, ORCID: 0000-0002-1056-7911

² Nadire Emel Akhan, Assoc. Prof. Dr., Education Faculty, Akdeniz University, ORCID: 0000-0003-3628-8571

Correspondence: neakhan@akdeniz.edu.tr

Keywords: Social Studies, good citizen, citizenship, perception, Scale Development

GİRİŞ

Günümüz toplumlarının temel amacı; küreselleşen dünyada çağın gereklerine uygun olarak iyi, sorumlu ve aktif bireyler yetiştirmektir. Bu amaç doğrultusunda yetiştirilmesi hedeflenen iyi, sorumlu ve aktif birey, aynı zamanda iyi vatandaşı (etkin vatandaş) da temsil etmektedir. Öztürk ve Dilek (2005), iyi ve etkin vatandaş “düşünen, duyarlı ve yeterli” olarak nitelendirmiştir. Düşünen vatandaş, yaşama ilişkin temel kavram ve genellemeleri anlamış ve bu kavram ve genellemeleri yaşam içerisinde karşılaştığı problemlerinin çözümünde ve karar almada kullanan kişi olarak; duyarlı vatandaş, yardımlaşma, dayanışma gibi temel demokratik değerlere sahip ve yaşadığı ortamda bu değerleri uygulayabilen vatandaş olarak; yeterli vatandaş ise bulunduğu toplum içerisinde yaşamını etkin bir biçimde devam ettirebilmek için bir beceriler birikimine sahip ve bu becerileri aktif bir şekilde kullanabilen vatandaş olarak tanımlamışlardır.

Kızılay (2015) ise iyi vatandaş: vatanını seven ve koruyan, önce ailesine daha sonra da topluma ve çevresine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getiren, eleştirel düşünebilme kabiliyetine sahip ve mantıklı kararlar verebilen, empati kurma becerisine sahip, iyi iletişim kurabilen, toplumun huzur ve refahı için gayret gösterip çaba sarf eden, dürüst olan, toplumsal sorunlara karşı duyarlı olan ve güncel olayları yakından takip eden kişi olarak tanımlamıştır. Kara, Topkaya ve Şimşek (2012), içinde yaşadığı toplumdaki problemleri tanımlamada ve bu problemlere çözüm üretip baş etmede ve aynı zamanda yaşam standartlarını arttırmada etkin bir biçimde yer almalarını sağlayan imkân ve olanaklara sahip olmaları olarak açıklamışlardır.

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS, 2009) iyi insan iyi vatandaşta olması gereken nitelikleri ve özellikleri şöyle belirtmiştir:

- Demokratik temellerin önemini kavrayarak ana değerleri rehber edinip bu değerler doğrultusunda yaşamaya özen gösterir.
- Kendisinin, ebeveynlerinin ve etkileşim halinde bulunduğu insanların yararını düşünerek sorumluluk bilinci kazanır.
- İçinde bulunduğu ortamın, ülkesinin ve komşu ülkelerin örf, adet ve gelenekleri hakkında bilgi sahibidir.
- Ülkesinin ve milletinin kurucu unsurları, sivil toplum örgütleri ve siyasal süreçleri hakkında bilgilidir.
- Ulusal ve uluslararası, genel ve özel seviyede insanlık tarihini etkileyen olay, olgu ve sorunların farkındadır.
- Olası problemlere çözüm önerileri getirebilmek için literatüre hakim ve yaratıcı, eleştirel, analitik düşünme vb. özelliklere sahiptir.
- Sosyal ve kültürel alandaki bilgisini arttırmak için gerekli gerekli çalışmalara katılma ya da alan yazını tarama konusunda yeterlidir.

- Olgu ve olayları en ince ayrıntısına kadar değerlendirip, analiz edebilir ve çeşitli sorulara cevap arar.
- Problem çözme basamaklarını ve yargıya varma süreçlerini kullanır.
- İçinde bulunduğu ortam ya da grup bünyesinde tanıdığı veya tanımadığı kişilerle işbirliği yapma konusunda yeteneklidir.
- Kamusal yaşama ve toplumsal yaşama etkin bir şekilde katılma örneği göstererek çevresine örnek olur (akt. Güven, 2011: 42).

Geçmişten günümüze ilerleyen süreç içerisinde iyi vatandaş yetiştirme temelinde etkili vatandaşlık eğitimi özellikle eğitim kurumlarında verilmektedir. Bir birey önce ailesinde vatandaşlık sorumluluklarının bilincine varmakta daha sonra okuldan ve çevresinden etkilenmektedir. Bu hususta ilköğretim kademesinin yeri ve önemi diğerlerine göre daha fazladır. Öğrenciler, ilköğretim kademesinde en hassas dönemde olmaları ve bilişsel öğrenme düzeyleri bakımından hazır konumda bulunmalarından dolayı vatandaşlık kazanımlarına en kısa yoldan ulaşmaktadırlar. Bu kazanımlara ulaşılırken Sosyal Bilgiler dersi bir araç olarak kullanılmaktadır (Kara, Topkaya ve Şimşek, 2012). Burada en önemli rol ve statü Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerine yüklenmektedir. Bilgi birikimine sahip, nitelikli insan yetiştirmenin önemli olduğu günümüz dünyasında okullarda önemli görev, eğitim ve öğretim sürecinin uygulayıcısı olan öğretmenlere düşmektedir. Çünkü öğretmenler öğrencileri hayata hazırlaması, öğrenciyle sürekli etkileşim halinde olması ve toplumsal kültürün ve değerlerin öğrenciye aktarıcısı konumunda olması sorumluluğunu taşımaktadır (Gençtürk ve Sarpkaya, 2015).

2005 yılında yayımlanan ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi programı ve program kılavuzunda birçok yeniliğe ve köklü değişikliğe gidilerek yeni programın vizyonu şekillenmiştir. 21.yy yeni program vizyonunun temel amacı ülkenin manevi kimliğini benimsemiş, Atatürk ilke ve inkılaplarını koruyarak onları rehber edinmiş, Türk kültürünün geçmişini kavramış, çevresine ve ailesine duyarlı, demokratik temellere dayanarak insan haklarına saygı göstermiş, haklarını ve sorumluluklarını bilen, üretken, eleştirel, yansıtıcı ve yaratıcı düşünebilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektir (Ata, 2015).

Bir kişinin ferdi olduğu toplumun ve ülkenin değerlerini veya üçlü yönetim anlayışını (yasama, yürütme ve yargı) bilmesi iyi bir vatandaş olmasına yeterli değildir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgi ufkunun ötesinde bir katkı sağlaması önemlidir (Ellis, 2007). Programın okullarda uygulayıcısı ve yürütücüsü konumunda olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin niteliği arttıkça eğitimin ürünü olan nitelikli bireylerin de yetiştirilmesinin kolaylaşacağını belirten Tonga (2012: 783), “iyi öğretmen yetiştirmeden, iyi insan, iyi vatandaş yetiştirmeyi beklemek, bozuk bir tezgâhtan düzgün ürün çıkarmaya benzer ki bu da mümkün değildir” ifadelerini kullanmıştır.

Literatürdeki ilgili çalışmalar incelendiğinde Yeşilbursa (2015)’nın Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının iyi vatandaş algılarını araştırmak amacıyla yaptığı çalışmanın sonucunda öğretmen adaylarının algılarının kişisel sorumlu vatandaşa başka bir ifade ile geleneksel vatandaşlık tipine uygun olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer olarak Kuş ve Aksu (2017) vatandaşlık eğitimi hakkında

öğretmenlerin inancını ölçtüğü çalışmanın sonucunda iyi vatandaşlık inancının “görev ve sorumluluk” boyutunda olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sağlam (2011)’in Sosyal Bilgiler ve Sınıf öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlik düzeylerini belirlemeye yönelik gerçekleştirdiği araştırmada ise öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterliliklerinin oldukça yüksek olduğu ve geliştirilmeye açık olduğu sonucuna varmıştır. Ancak gerçekleştirilen alan yazın taraması sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “iyi vatandaşlık” algısını inceleyen bir ölçeğe rastlanılmamıştır. Bu nedenle bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “İyi Vatandaşlık” algı düzeylerini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir.

YÖNTEM

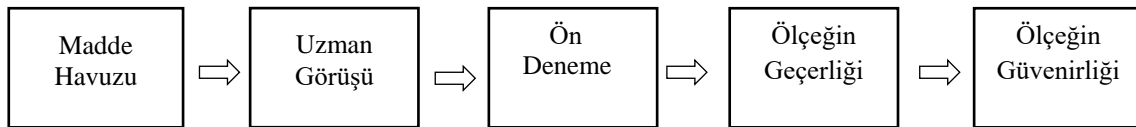
Bir ölçek geliştirme çalışması olan bu araştırmada, “İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeği”nin (İVAÖ) geliştirilmesinde izlenen aşamalara yer verilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, kolay ulaşılabilir (uygun, convenience sampling) durum örneklemesine göre seçilen Akdeniz Bölgesinde bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinin çeşitli bölümlerinde öğrenim görmekte olan 1, 2, 3 ve 4. sınıf, öğretmen adaylarından 670 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada uygun örneklem “ulaşılabilir olması, erişiminin kolay olması, araştırmaya hız ve pratiklik kazandırması” (Yıldırım ve Şimşek, 2006:113) nedeni ile tercih edilmiştir. İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeği’nin geçerlik ve güvenilirlik analizleri bu öğrencilerden elde edilen veriler üzerinden yapılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan sayının belirlenmesinde, Tabachnick ve Fidell’in (2001) faktör analizi için belirlediği ölçütler dikkate alınmıştır (300 kişi “iyi”, 500 kişi “çok iyi”, 1000 kişi “mükemmel”). Bu ölçütlere göre 670 kişi faktör analizi için “çok iyi” olarak değerlendirilmektedir.

Ölçek Geliştirme Aşamaları

İyi vatandaşlık algısı ölçme aracının geliştirilmesinde aşağıdaki adımlar izlenmiştir.

Şekil 1. Ölçme Aracı Hazırlama Süreci

Alan yazın taraması sonucu “İyi Vatandaşlık” ile ilgili olduğu düşünülen (Sağlam, 2011; İçen, Öztürk ve Yılmaz, 2017; Kılınç ve Dere, 2013) ölçeklerdeki maddeler incelenmiştir. Ek olarak Maddelerin yazın sürecinde öğretmen adaylarının “İyi Vatandaşlık” hakkındaki duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri amacıyla görüşme formu hazırlanmış ve 45 aday öğretmene uygulanmıştır. Sorulara verilen cevaplar içerisinde yer alan ifadeler ve kavramlar betimsel analiz ile çözümlenmiş madde havuzu oluşturulmuştur. Alanyazın incelemeleri ve betimsel çözümlenmeler

neticesinde 65 maddelik taslak form hazırlanmıştır. Ölçek, “ Hiç Katılmıyorum=1”, “Katılmıyorum=2”, “Orta Derecede Katılıyorum=3”, “Katılıyorum=4” ve “Tamamen Katılıyorum=5” biçiminde 5’li likert tipinde derecelendirilmiş ve puanlandırılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliğini sağlamak için ölçme aracında bulunan maddelerin ölçme aracına uygun olup olmadığı ve ölçmek istenilen alanı ne kadar temsil ettiğini belirleyebilmek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu amaçla ölçek; ölçme değerlendirme alan uzmanı ve Sosyal Bilgiler alanında akademik çalışma yapan 4 öğretim elemanı tarafından, öğrenci seviyesine, ölçek geliştirme kurallarına ve ölçeğin amacına uygunluğu bakımından incelenmiştir. Bununla birlikte bir dil uzmanı tarafından ölçek maddeleri anlaşılabilirlik ve Türkçe dil bilgisi kuralları bakımından da incelenmiştir. Bu incelemeler doğrultusunda uzmanlardan gelen öneriler ve geri dönüşlere dayalı olarak maddelerin ifadeleri düzenlenmiş ve pilot uygulama için 65 maddelik ölçeğe son hali verilmiştir. Likert olarak hazırlanan İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeği’nin güvenirlik ve geçerliğini belirlemek amacıyla, Antalya Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nin çeşitli bölümlerinde öğrenim görmekte olan öğretmen adayları ile ön denemesi yapılmıştır. Öğrencilere ölçeklerin dağıtımından önce Akdeniz Üniversitesi Etik Kurulu’ndan izin belgesi alınmıştır. Yapılan ön uygulama sonrasında elde edilen ölçekler incelendiğinde ölçek formlarının tamamının çözümlene işlemi için kullanılabilirliğine karar verilmiştir. İVAÖ’nin yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve bu analiz sonucunda elde edilen yapıların (faktörlerin) kurgulanan yapıyı ne ölçüde tanımlayabildiğini belirlemek için de doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır.

BULGULAR

Ölçme Aracının Geçerlik- Güvenirlik Bulguları

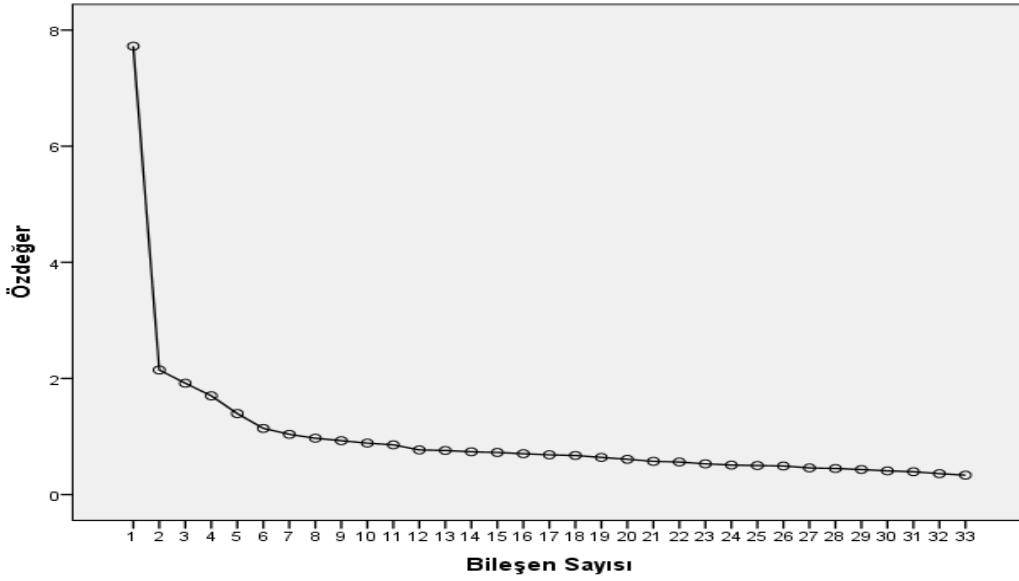
1-Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeği (İVAÖ) için geçerlik kanıtları elde edilmesi amacıyla Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. AFA, gözlenen değişkenler aracılığıyla gizil yapının tanımlanmasını sağlayan bir istatistiksel tekniktir (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2010: 92). Bu gizil yapının belirlenmesinde farklı kestirim yöntemleri (temel bileşenler analizi, ortak faktör analizi vd.) kullanılabilir. Temel bileşenler analizi yöntemi gizil yapıdaki varyansı açıklayacak minimum faktör sayısının belirlenmesinde kullanılırken, ortak faktör analizi ise gözlenen değişkenler tarafından paylaşılan ortak varyansı yansıtan faktörleri/boyutları keşfetmede kullanılmaktadır (Hair vd., 2010: 105). Bu araştırmada iyi vatandaşlık özelliğindeki varyansı en çok düzeyde açıklayacak minimum faktör sayısının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle AFA sürecinde temel bileşenler analizi tekniği tercih edilmiştir. AFA bulguları ölçeğin yapı geçerliği hakkında kanıtlar elde edilmesini sağlamaktadır (Field, 2013). Ön uygulama sonucu elde edilen veri setinin analize uygunluğunun incelenmesi için öncelikle kayıp değerler incelenmiştir. Deneme formunda yer alan 65 madde için yapılan kayıp değer analizinde bazı maddelerde hiç kayıp değer bulunmadığı, kayıp değer olan

maddeler için ise kayıp değer yüzdelerinin %0.3 ile %2.1 arasında değiştiği görülmüştür. Kayıp değer için yeniden atama yapılmamış kayıp değerlerin bulunduğu gözlemler analiz dışında tutulmuştur. Analiz öncesinde veri setindeki uç değerlerin varlığının incelenmiştir. AFA çok değişkenli istatistiksel bir teknik olmasından dolayı uç değerlerin belirlenmesinde Mahalanobis uzaklığının kullanılması gerekmektedir (Hair vd., 2010: 68). Bu amaçla, deneme formunda yer alan 65 madde için Mahalanobis uzaklığı hesaplanmış ve manidarlık düzeyi. 05 kullanılarak uç değerler belirlenmiştir. Ham veri setinde 670 gözlem bulunmasına karşılık uç değerlerin veri setinden çıkarılması ile AFA 410 gözlemden oluşan uç değerlerden temizlenmiş veri seti üzerinde gerçeleştirilmiştir.

Deneme formu için yapılan ilk AFA bulguları incelendiğinde KMO değerinin. 91 olduğu görülmüştür. KMO değerinin. 90 ve üzerinde olması, veri büyüklüğünün ayırtedici ve güvenilir faktörlerin üretilebilmesi için yeterli olduğunu göstermektedir (Hutcheson ve Sofroniou, 1999). AFA için önemli olan bir diğer varsayım küresellik varsayımdır. Küresellik varsayımı AFA için oluşturulan korelasyon matrisinin birim matristen farklı olmasını gerektirir (Field, 2013). Deneme formu için yapılan ilk AFA sonuçları incelendiğinde Bartlett Küresellik Testi sonuçlarının manidar olduğu görülmüştür (Ki-kare= 11761.41, p=.000). Elde edilen bulgular veri setinin AFA için uygun olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin faktör yapısının incelenmesi için AFA yapılmış ve öncelikle ortak varyans değerleri incelenmiştir. Ortak varyans değeri .32'nin altında olan maddeler ölçeğin yapı geçerliğini olumsuz yönde etkilediğinden ölçekten çıkarılması önerilmektedir (Field, 2013). Bu nedenle analiz sonucunda İVAÖ maddelerinin ortak varyans değerleri incelenmiş ve ortak varyans değeri .32'nin altında olan maddeler (M1, M3, M5, M11, M16, M17, M18, M23, M38, M48, M58) sırasıyla çıkarılarak analizler tekrarlanmıştır. AFA ile faktör indirgeme sürecinde araştırmacılar tarafından yaygın olarak kullanılan kriterlerin başında "tasarlanan teorik yapı, bileşenlerin özdeğerinin 1'den büyük olması, varyans yüzdesindeki düşüş" gelmektedir (Hair vd., 2010:107). Geliştirme sürecinde ölçeğin beş faktörlü bir yapıda olacağı tasarlanmış ve bu beş faktör dikkate alınarak madde havuzu oluşturulmuştur. Yaygın olarak kullanılan yöntemlerden birisi olan özdeğerdeki düşüşün görselleştirildiği yamaç birikinti grafiği kullanılarak ölçeğin faktör yapısı incelenmiş ve faktör sayısına karar verilmiştir. İVAÖ'nün faktör sayısının belirlenmesi için yamaç birikinti grafiği incelenmiştir. İVAÖ için elde edilen yamaç birikinti grafiği Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. Yamaç Birikinti Grafiği

Hair ve diğ. (2010: 108), yamaç birikinti grafiğinde faktörlerin öz değerleri arasındaki düşüş eğiminin azalması ve faktör öz değerlerinin yatay bir seyir izlemesi durumunda faktör sayısının yeterli olacağını belirtmiştir. Şekil 2’de verilen yamaç birikinti grafiği incelendiğinde, teorik olarak tasarlanan yapıyla örtüşen şekilde İVAÖ’nün beş faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Faktörlerin açıkladıkları varyans yüzdelerindeki düşüşü gösteren Tablo 1 incelendiğinde de ölçeğin beş faktörlü yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 1. AFA Sonuçları İVAÖ Faktör Yükleri

Faktör	Bileşen Matrisi			Varimax Döndürme Sonrası Bileşen Matrisi		
	Özdeğer	Varyans %	Birikimli Varyans %	Özdeğer	Varyans %	Birikimli Varyans %
1	7.723	23.402	23.402	3.635	11.016	11.016
2	2.146	6.504	29.906	3.243	9.827	20.844
3	1.917	5.810	35.716	2.810	8.515	29.359
4	1.701	5.154	40.870	2.600	7.878	37.237
5	1.395	4.226	45.097	2.594	7.860	45.097

Bu nedenle AFA sonuçları beş faktörlü yapı dikkate alınarak incelenmiş ve binişiklik gösteren maddeler belirlenmiştir. Bir madde iki faktör altında faktör yüküne sahip ve bu faktör yükleri arasındaki fark .10’dan düşük ise bu madde binişik olarak değerlendirilmektedir (Field, 2013). Bu nedenle binişiklik gösteren maddeler belirlenmiş ve teker teker çıkarılarak analizler tekrarlanmıştır. Binişik maddeler (M2, M4, M6, M15, M19, M21, M24, M30, M31, M32, M33, M36, M39, M42, M44, M46, M47, M49, M54, M55, M60) çıkarıldıktan sonra kalan 33 maddenin ortak varyanslarının .32’nin üstünde olduğu ve binişiklik gösteren madde bulunmadığı belirlenmiştir. AFA sonucunda tutarlı bir faktör yapısına sahip olduğu belirlenen İVAÖ’nün faktör yükleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. AFA Sonuçları İVAÖ Faktör Yükleri

Madde No	Ortak Varyans	Döndürülmemiş Faktör Yüğü	Döndürülmüş Faktör Yüğü					
			F1	F2	F3	F4	F5	
M27	0,41	0,44	0,62					
M43	0,47	0,56	0,62					
M41	0,45	0,50	0,61					
M37	0,39	0,44	0,60					
M29	0,47	0,51	0,57					
M45	0,38	0,47	0,55					
M35	0,45	0,54	0,54					
M25	0,40	0,52	0,53					
M40	0,48	0,64	0,52					
M65	0,48	0,50		0,66				
M64	0,52	0,55		0,66				
M61	0,54	0,58		0,65				
M63	0,46	0,45		0,60				
M62	0,42	0,48		0,59				
M59	0,45	0,58		0,56				
M52	0,56	0,48			0,71			
M53	0,53	0,51			0,65			
M57	0,55	0,58			0,62			
M50	0,48	0,54			0,61			
M51	0,41	0,47			0,54			
M56	0,43	0,57			0,51			
M34	0,47	0,32				0,67		
M26	0,53	0,47				0,67		
M28	0,53	0,49				0,65		
M20	0,40	0,33				0,57		
M22	0,36	0,32				0,57		
M13	0,50	0,46					0,65	
M12	0,39	0,35					0,60	
M7	0,42	0,41					0,56	
M14	0,45	0,40					0,53	
M9	0,39	0,47					0,52	
M10	0,36	0,38					0,48	
M8	0,36	0,46					0,46	
Açıklanan Varyans (%)			F1	F2	F3	F4	F5	
Toplam: %45.1			%11.0	%9.8	%8.5	%7.9	%7.9	

Tablo 2’de verilen faktör yükleri incelendiğinde ortak varyans değerlerinin .36 ile .55 arasında değiştiği görülmektedir. Maddelerin faktör yükü değerleri incelendiğinde döndürülmemiş faktör yükü değerlerinin de .32 ile .64 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin faktör yapısının belirginleşmesi ve açıklanan varyansın maksimize edilmesi için döndürme yöntemleri kullanılmaktadır. AFA için kullanılabilir birçok dik döndürme ve eğik döndürme yöntemleri bulunmaktadır. Bu yöntemler faktör matrisinde yer alan maddelerin faktör yüklerinin hesaplanmasını sağlamaktadır. Açıklanan varyansın maksimize edilmesi ve bir maddenin tek bir faktör altında verdiği yükün maksimize edilmesi için kullanılan en yaygın yöntem Varimax dik döndürme yöntemidir (Hair vd., 2010: 113). Bu nedenle Varimax dik döndürme yöntemi kullanılarak faktör yükleri elde edilmiştir. İVAÖ maddelerinin döndürme sonrası faktör yükleri incelendiğinde değerlerin .46 ile .71 arasında değiştiği

görülmektedir. Döndürme sonrası faktör yükü değerlerinin .40'ın üzerinde olması ölçeğin tutarlı bir faktör yapısına sahip olduğunu göstermektedir (Field, 2013). Döndürme sonrası İVAÖ'nün maddeleri ile iyi vatandaşlık düzeyinde açıklanan toplam varyansın %45 olduğu belirlenmiştir. İVAÖ'nün faktörleri açıkladıkları varyansa göre sıralandığında en çok varyans açıklayan faktörün sırasıyla F1 (%11.0), F2 (%9.8), F3 (%8.5), F4 (%7.9), F5 (%7.9) olduğu görülmektedir. İVAÖ'nün faktörleri arasındaki ve toplam puan ile olan korelasyonları Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiş ve Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Faktör-Toplam ve Faktör-Faktör Korelasyonları

Faktör	F1	F2	F3	F4	F5
Toplam	.80*	.73*	.75*	.61*	.72*
F1	.1	.45*	.50*	.37*	.44*
F2		1	.53*	.30*	.40*
F3			1	.29*	.38*
F4				1	.36*
F5					1

* : p<.05

Tablo 3'te verilen faktör-toplam ve faktör-faktör korelasyon katsayılarının manidar olduğu görülmektedir. Ölçek geliştirme çalışmalarında faktör-toplam korelasyonlarının yüksek olması beklenmektedir. İVAÖ'nün faktör-toplam korelasyonları incelendiğinde .61 ile .80 arasında değişen yüksek korelasyonlar elde edildiği görülmektedir. Faktör-faktör korelasyonları incelendiğinde ise .29 ile .53 arasında değişen orta düzeyde korelasyon elde edildiği görülmektedir. Faktör-faktör korelasyonların orta düzeyde olması ölçeğin yapı geçerliğini olumlu yönde desteklemektedir (Field, 2013). Elde edilen bulgular ölçeğin yapı geçerliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçekten elde edilen faktörler alan yazından (Westheimer & Kahne, 2004; Kızılay, 2015; Yeşilbursa, 2015; Kılınç, 2015) ve uzman görüşlerinden yararlanılarak isimlendirilmiştir. Faktör isimleri ve maddelere dağılımı şu şekildedir:

Faktör 1: Toplumsal Konulara Duyarlı Vatandaş (M10, M12, M14, M16, M17, M18, M19, M20, M21)

Faktör 2: Kişisel Sorumluluk Sahibi Vatandaş (M4, M6, M28, M31, M32, M33)

Faktör 3: Evrensel Değerlere Sahip Vatandaş (M22, M23, M24, M25, M26, M27)

Faktör 4: Sosyal Değişime Açık Vatandaş (M8, M9, M11, M13, M15)

Faktör 5: Çevresel Sorunlara Duyarlı Vatandaş (M1, M2, M3, M5, M7, M29, M30)

Ölçeğin güvenilirliğinin incelenmesi için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin faktörleri için elde edilen iç tutarlılık katsayıları sırasıyla F1=.78, F2=.77, F3=.76, F4=.67, F5=.72 olduğu görülmüştür. Elde edilen Cronbach Alfa katsayıları ölçeğin güvenilirliğinin yüksek

olduğunu göstermektedir. Ölçeğin bütünü için elde edilen güvenilirlik katsayısının da yüksek ($r=.89$) olduğu belirlenmiştir.

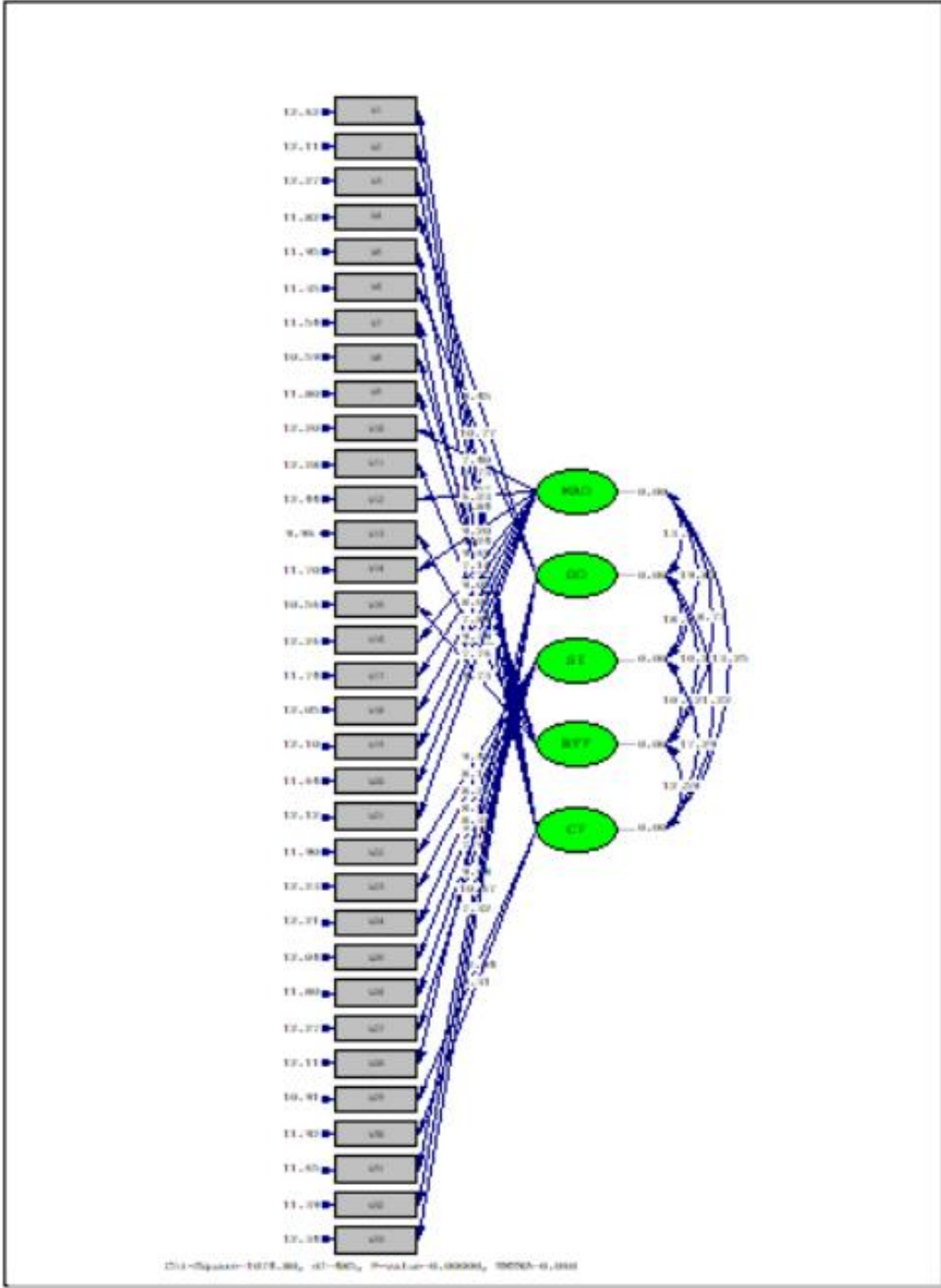
2-Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Araştırma kapsamında kullanılan İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeği'nin maddelerinin ölçülmek istenilen özellikler ile ne kadar ilgili olduğunu incelemek amacıyla ölçeğin yapı geçerliği incelenmiştir. Bu doğrultuda Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. DFA'nın varsayımları; örneklem büyüklüğü, kayıp değerler, normallik, doğrusallık, çoklu bağlantı ve teklik ve uç değerler şeklinde sıralanabilir.

Öncelikle 1, 3, 10, 12, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 29. maddeler (olumsuz olan maddeler) ters kodlanmıştır. Kayıp değerler ortalama değer atanarak tamamlanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucu tanımlanan yapı ayrı bir veri seti olarak 337 öğretmen adayına uygulanmış ve toplanan veriler ile daha önceden tanımlanan yapının test edilmesi için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

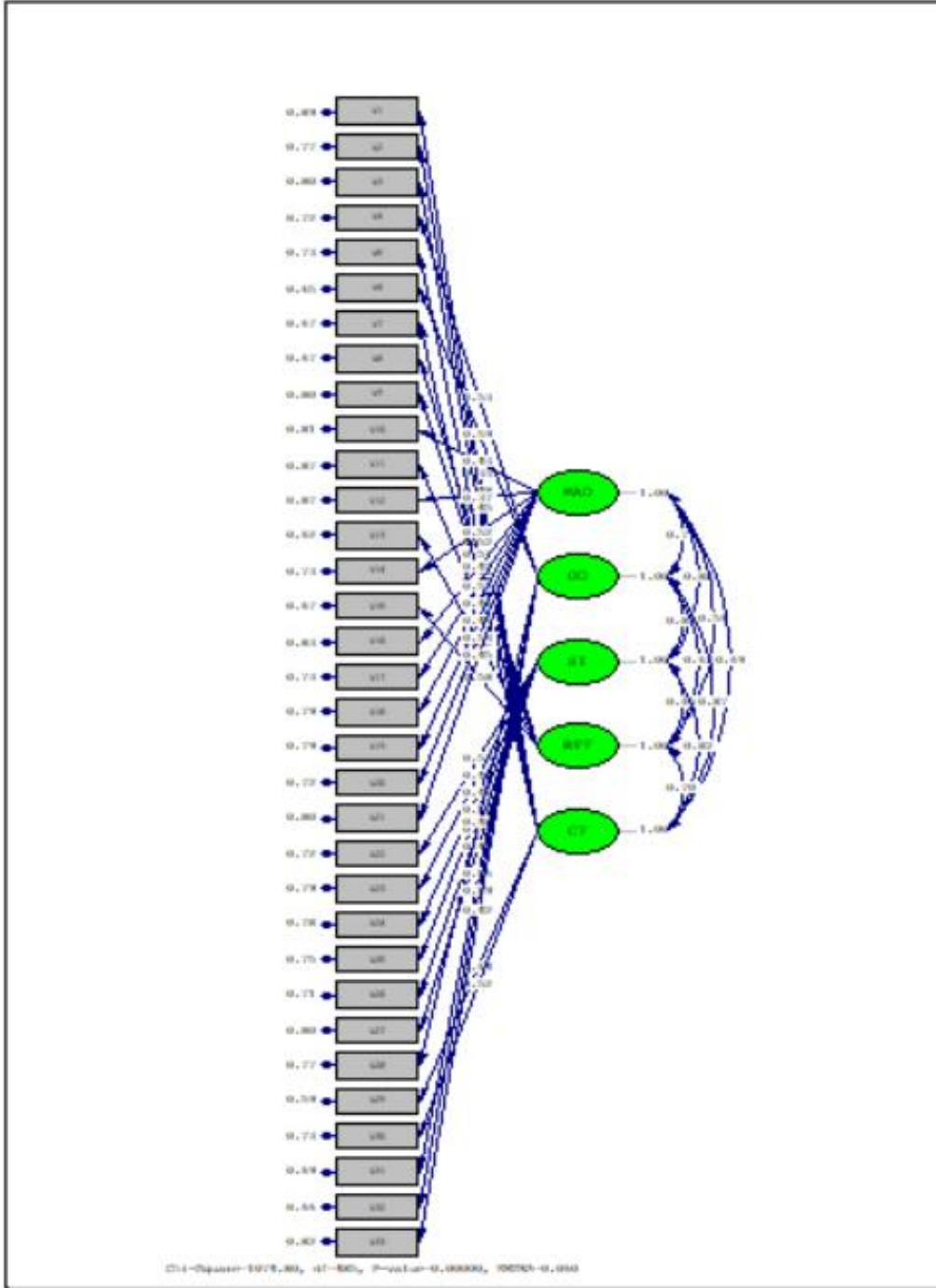
Alanyazın incelendiğinde, 337 örneklem büyüklüğünü iyi olarak nitelendirilmektedir (Comrey ve Lee, 1992). Normallik incelenmiştir. Normalliği belirleyebilmek için her bir ölçek maddelerinden toplam puan alınmış, Kolmogorov-Smirnov testi yapılmış, çarpıklık değerleri incelenmiştir. Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına göre ölçek normal dağılım göstermemektedir ($p < .05$). Ancak çarpıklık değerleri -1 ile +1 değerleri arasındadır (-.29). Bu durum ölçekten elde edilen puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanmıştır.

Tabachnick ve Fidell (2001) faktör sayısını saptamak ya da doğrulamak istendiğinde çok değişkenliğin olduğu sayılıtısının kullanılmasını önermektedir. Bu araştırmada da bu sayılıt kullanılmıştır. Varsayımların test edilmesinden sonra DFA analizine geçilmiştir. Yapılan DFA sonucu t değerleri şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeğine Ait 1. Düzey 5 Faktörlü DFA Modeline İlişkin T Değerleri

DFA’da ilk olarak t değerleri incelenmiştir. T değerinin 1.96’yı aşması .05 düzeyinde, 2.56’yı aşması ise .01 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. T değerlerine göre tüm maddeler .01 düzeyinde anlamlıdır. Bu gizil değişkenlerin gözlenen değişkenleri doğru bir şekilde açıkladığını göstermektedir. Daha sonra standartlaştırılmış çözüm değerleri incelenmiştir. Bu değerler Şekil 4’te verilmiştir.

Şekil 4. İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeğine Ait 1. Düzey 5 Faktörlü DFA Modeline İlişkin Standartlaştırılmış Değerler

Şekil 4'te maddelerin solunda yer alan değerler hata varyanslarını temsil etmektedir. Burada tüm maddelerin hata varyansları küçük olarak değerlendirilmeye mümkündür. Değerler .61 ile .90 arasındadır. İki sonuca göre de maddelerin hatalarının düşük olduğu sonucu görülmektedir. Sadece hata değeri .90 olan madde 11'in hata değerinin yüksek olarak değerlendirilebileceği ifade edilebilir. DFA'da uyum iyiliği indekslerini de incelemek gerekmektedir. Uyum iyiliği değerleri ile ilgili değerlere Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeği DFA Sonuçlarına İlişkin Uyum İyiliği Değerleri

İndeksler	Maddelere İlişkin Değerler	Mükemmel Uyum	İyi Uyum
χ^2	1074.80		
sd	485		
p	.0		
χ^2 /sd	2.22	$\chi^2 /sd \leq 3.00$	$3.00 < \chi^2 /sd \leq 8.00$
RMSEA	0.06	$0 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 < RMSEA \leq .08$
RMSEA (.90 GA)	0.06-0.07		
SRMR	0.06	$0 \leq SRMR \leq .05$	$.05 < SRMR \leq .10$
GFI	0.94	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI < .95$
AGFI	0.86	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI < .90$
CFI	0.96	$.97 \leq CFI \leq 1.00$	$.95 \leq CFI < .97$
NFI	0.93	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI < .95$
NNFI	0.96	$.97 \leq NNFI \leq 1.00$	$.95 \leq NNFI < .97$

Tablo 5 incelendiğinde, “İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeği”nde yer alan maddelere ait uyum iyiliği değerlerinin tablonun solunda, alınan ölçüt değerlerin ise tablonun sağdaki iki sütununda yer aldığı görülmektedir. χ^2 değeri .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu uyumun olmadığı anlamına gelmektedir ancak örneklem büyüdükçe χ^2 anlamlı çıkabilmektedir. Bu yüzden χ^2 ’nin serbestlik derecesine bölümünden elde edilen 2.22 değeri mükemmel uyumu göstermektedir. RMSEA, SRMR, iyi uyumu göstermektedir. CFI, NFI, NNFI, GFI, AGFI iyi uyum sergilediği görülmektedir. (Tabachnick & Fidell, 2001; Kline, 2005; Sümer, 2000; Brown, 2006; Jöreskog ve Sörbom, 1993; Hu & Bentler, 1999; Thompson, 2004). Bütüncül bir değerlendirme yapıldığında İyi Vatandaşlık Algısı Ölçeği’nin maddelerinin genel olarak kabul edilebilir düzeyde uyumu gösterdikleri ifade edilebilir. Yapılan DFA sonucunda AFA ile keşfedilen yapının doğrulandığı sonucuna varılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmayla, öğretmen adaylarının iyi vatandaşlık algı düzeylerini belirlemek amacıyla beş alt boyuttan oluşan toplam 33 maddelik bir ölçek geliştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle 65 maddelik bir deneme ölçeği hazırlanmış ve hazırlanan bu ölçek 1, 2, 3 ve 4. sınıfta öğrenim gören 670 öğretmen adayına uygulanmıştır. Uygulama sonucunda ulaşılan veriler üzerinde öncelikle açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmış ortak varyans değerleri incelenmiş ve ortak varyans değeri .32’nin altında olan maddeler ile binişiklik gösteren maddeler çıkarılmıştır (Field, 2013). Bu işlemler sonucunda ölçeğin bütünü için tutarlılık katsayısı .89, faktörleri için elde edilen iç tutarlılık katsayıları sırasıyla F1=.78, F2=.77, F3=.76, F4=.67, F5=.72 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında daha önceden tanımlanan açımlayıcı faktör analizi yapılan ölçeğin 5 faktörlü 33 maddelik yapısının daha sonra başka bir örneklemede uygulanarak tanımlanan yapının

doğrulanıp doğrulanmadığı DFA ile test edildiğinde daha önceden tanımlanan yapının doğrulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğe ait 5 faktörlü 33 maddelik yapının DFA sonuçları incelendiğinde, 1. Düzey 5 faktörlü yapının kabul edilebilir uyum sergilediği yani doğrulandığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda öğretmen adaylarının iyi vatandaşlık algı düzeylerini belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek elde edilmiştir, demek mümkündür. Alan yazındaki ilgili çalışmalar incelendiğinde Sağlam (2011)'in "Etkili Vatandaşlık Yeterlik Ölçeği" alt boyutları, İçen, Öztürk ve Yılmaz, (2017)'in "Vatandaşlık Duygusu Ölçeği ile temelde benzerlik gösterdiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Ata, B. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 33-47). Ankara: Pegem Akademi.
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. (1st Edition). NY: Guilford Publications, Inc.
- Comrey, A. L. & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis* (2nd Edition). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ellis, A. K. (2007). *Teaching and learning elementary social studies*. (8th Edition). Boston: Pearson Education Inc.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics* (4th. Edition). London: SAGE Publishing
- Gençtürk, E. ve Sarpkaya, G. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeterlikleri. M. Safran (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 49-66). Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, S. (2011). Sosyal Bilgiler Dersinde vatandaşlık eğitimi ve vatandaşlık eğitiminde modeller. R. Turan ve A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II* içinde(s.36-56). Ankara: Pegem Akademi.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2010) *Multivariate data analysis*. (7th. Edition), Pearson: New York.
- Hutcheson, G. & Sofroniou, N. (1999). *The multivariate social scientist: introductory statistics using generalized linear models*. SAGE: CA. <https://doi.org/10.4135/9780857028075>
- İçen, M., Öztürk, C. ve Yılmaz, A. (2017). Vatandaşlık duygusu ölçeği güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *International Journal of Field Education*, 3(2), 26-36.
- Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural Equation Modeling with the Simplis Command Language*. USA: Scientific Software international, Inc.
- Kara, C., Topkaya, Y. ve Şimşek, U. (2012). Aktif vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler programındaki yeri. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 4(3), 147 -159.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılınç, E. (2015). Sınıf öğretmenleri ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin iyi vatandaş kavramı hakkındaki görüşleri. *Route Educational And Social Science Journal*, 2(3), 194-206.
- Kılınç, E. ve Dere, İ. (2013). Lise öğrencilerinin iyi vatandaş kavramı hakkındaki görüşleri. *Sosyal Bilgiler Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 103-124.

- Kızılay, N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenim: bana göre iyi vatandaş, *Turkish StudiesInternational Periodical for the Languages. Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(11), 987 - 1006.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. (2nd Edition). NY: Guilford Publications, Inc.
- Kuş, Z. ve Aksu, A. (2017). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin inançları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(8), 18-41.
- Leech, N. L., Barrett, K. C. & Morgan G. A. (2005). *SPSS for intermediate statistics: use and interpretation* (2nd Edition). London: Erlbaum.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. C. Öztürk ve D. Dilek. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 53-96). 5. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sağlam, H. İ. (2011). Öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlik düzeyleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 39-50.
- Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (6), 49-74.
- Tabachnick B. G. & Fidel, L. S. (2001). *Using Multivariate Statistics*. (4th Edition). MA: Allyn & Bacon, Inc.
- Thompson, B. (2004). *Exploratory and Confirmatory Factor Analysis: Understanding Concepts and Applications*. (1st Edition). Washington: American Psychological Association.
- Tonga, D. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(4), 780-803.
- Westheimer J. & Kahne J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2): 1-30.
- Yeşilbursa, C. C. (2015). Turkish pre-service social studies teachers' perceptions of "good" citizenship. *Educational Research and Reviews*, 10(5), 634-640.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED SUMMARY

Purpose:

From past to present, each and every society and country has mainly aimed to bring up good citizens who are well aware of their responsibilities and are devoted to the community and country they live in. To this end, countries have always given specific weight to the subject of raising good citizens in their education programs. Bearing in mind the fact that the main objective defined for each level of education is to bring up good and active citizens, the education and training received by teachers in the pre-service period -who take on duties of delivering the lesson as practitioners- becomes of vital importance. Accordingly, this research aims to develop a measurement tool in order to determine the pre-service teachers' perceptions of good citizenship.

Method:

Document review technique was employed in this research that aims at scale development. The study group of this research was consisted of 670 pre-service teachers who study in various departments of Faculty of Education at Akdeniz University and who had been selected according to the convenience sampling.

The literature review was conducted on "Good Citizenship" (Sağlam, 2011; İçen, Öztürk and Yılmaz, 2017; Kılınç and Dere, 2013) and the items in the scales were examined. Additionally, an interview form was developed during the phase of drafting the items in order to allow the pre-service teachers to express their ideas and opinions on "Good Citizenship" and it was administered to 45 pre-service teachers who were outside the study group. The statements and concepts in the answers provided to the questions were analysed with the descriptive analysis method, item pool was developed and a 65-item draft scale was created after the literature review. The scale was graded as 5-pointed Likert-type scale in the form of "I do not agree at all=1", "I do not agree=2", "I agree to some extent=3", "I agree=4" and "I completely agree=5" and then was scored.

Expert opinion was consulted in order to ensure the content validity of the scale with the aim to determine whether the items in the measurement tool was in compliance with the measurement tool and how much they represent the area to be measured. To this end, the scale was examined by a measurement and assessment expert, and by 4 faculty members who conduct academic studies in Social Studies field, according to the student level, scale development rules and the expediency of the scale. Furthermore, the scale items were also analysed in terms of clarity and Turkish grammar rules by a language expert. In line with the recommendations and feedback of the experts obtained based on these analyses, the statements in the items were revised and the 65-item scale was finalized for pilot implementation. Exploratory Factor Analysis (EFA) was conducted for the construct validity of the Good Citizenship Perception Scale and then Confirmatory Factor Analysis (CFA) was carried out with

a view to identifying the extent to which the factor structures obtained as a result of CFA define the fictionalized structure.

Conclusion:

In order to obtain validation evidence for the Good Citizenship Perception Scale, Exploratory Factor Analysis (EFA) was employed. Firstly, the missing values were examined so as to determine whether the data set obtained as a result of the pilot implementation was compatible with the analysis. Although there were 670 observations in the raw data set, the extreme values were excluded from the data set and thus the EFA was carried out with a data set consisting of 410 observations, that was disinfected from the extreme values. When the initial EFA results for the trial form were examined, it was seen that KMO value was .91. Whereas the initial EFA results were analysed, it was observed that the Barlett's sphericity test results were in fact meaningful (Chi-square= 11761.41, $p=.000$). The obtained results show that the data set was in compliance with the EFA.

As a result of the analyses conducted for the examination of the factor structure of the scale, a 5-dimension structure that scores on 33-item measure was obtained. The factors obtained from the scale were named by the use of relevant literature and expert opinions.

The Cronbach's Alpha internal consistency coefficient was used for the identification of the scale's reliability. The internal consistency coefficients obtained for the factors of the scale were $F1=.78$, $F2=.77$, $F3=.76$, $F4=.67$, $F5=.72$, respectively. The acquired Cronbach's Alpha coefficients revealed that the scale's reliability was high. It was found that the reliability coefficient obtained for the entire scale ($r=.89$) was also high.

Confirmatory Factor Analysis (CFA) was conducted for the construct validity of the Good Citizenship Perception Scale used in the scope of the research. When the goodness-of-fit values related to the results of the CFA were examined, it would be safe to say that the items in the Good Citizenship Perception Scale were overall at an acceptable level in terms of level of fit. It was thus observed that the construct explored with EFA was validated as a result of the CFA.

Thus, it would be possible to conclude that a valid and reliable scale was developed for determining the perception levels of the pre-service teachers on good citizenship.